

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

שנאמרו פרשת קרח תשפ"א לפ"ק

יצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון אלף רל"ג

דרשת פרקי אבות

לקדושתך, ומדוע תתנשאו על קהל ה' ע"ש. – ולכאורה הרי קושיותיו של קרח עצומים המה, ולא מצינו שמשה יתרץ לו קושייתו.

וכבר דיברנו שקרח בחכמתו חישב כי הוא משיג טעמי התורה, והשיג טעם התכלת שהוא דומה לרקיע, ועל ידו יזכור תמיד במי ששוכן במרומים. אבל לפי זה טלית שכולה תכלת הרי בודאי מועיל יותר מפתיל של תכלת, ולמה חייבת בציצית. וכמו כן אם מזוזה קטנה שיש בו יחוד ה' ואחדותו ומונחת על פתח ביתו מעוטפת ומכוסה, הוא מזכיר את האדם בבואו ובצאתו את ה', הרי בית מלא ספרים שיש בו הרבה פרשיות של יחוד ה' ואחדותו, בודאי שעושה פעולת המזוזה. – אבל באמת טעה בזה טעות גדול, כי בשר ודם לא יוכל להבין תכלית טעמי המצות עד לסופה, וכל פרט ופרט מהמצוה יש לה שורש בגבחי מרומים, ואם אין האדם משיג טעם פרטי המצוה, זה מורה כי שכלו הוא שלא בסדר, שעדיין חסר לו החכמה והתבונה האמיתית שיוכל להבין עומק תורתנו הק'. (עיין שמן ראש ח"א השלם פ' קרח רצג).

*

ונראה בזה עוד, דאיתא בגמרא (שבת קיח:) אמר רבי יוסי יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום. ופריך איני, והאמר מר הקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף [שנביאים הראשונים תיקנו לומר בפרקים לשבח והודיה, כדאמרינן בערבי פסחים (ק"ז.)]. וזה הקורא תמיד בלא עתה, אינו אלא כמזמר שיר ומתלוצץ]. ומשני כי קאמרינן בפסוקי דומרא [שני מזמורים של הללוים, הללו את ה' מן השמים, הללו א-ל בקדשון] ע"כ. ואכתי צריך ביאור מדוע

במשנה (אבות ד-יב) רבי אלעזר בן שמוע אומר יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך, וכבוד חברך כמורא רבך, ומורא רבך כמורא שמים ע"כ. וברע"ב מורא רבך כמורא שמים, דכתיב (במדבר יא-כה) אדוני משה כלאם, כלם מן העולם, כיון שמרדו בך כאלו מרדו בהקב"ה וחייבים כליה ע"כ. ובאמת הדברים מפורשים גם בפרשתנו, במחלוקת קרח עם רבו משה, שאמר לו משה, אתה וכל עדתך הנועדים 'על ה' (טו-יז), כיון שנועדו על משה הם כנועדים על ה'. ואמרו (סנהדרין קי) כל החולק על רבו כחולק על השכינה שנאמר (שם כו-ט) אשר הצו על משה ואהרן בהצותם על ה' [מעלה עליהם הכתוב כאלו היו חולקים כלפי שכינה] ע"כ.

*

והנה במדרש רבה בפרשתנו (יח-ג) כתוב לבאר הסמיכות של פרשת קרח לפרשה הקודמת של ציצית. מה כתיב למעלה מן הענין (במדבר טו-לח) ועשו להם ציצית, קפץ קרח ואמר למשה, טלית שכולה תכלת מהו שתהא פטורה מן הציצית, אמר לו חייבת בציצית. אמר לו קרח טלית שכולה תכלת אין פוטרת עצמה, ד' חוטין [בכל ציצית חוט אחד] פוטרות אותה. בית מלא ספרים מהו שיהא פטור מן המזוזה, אמר לו חייב במזוזה. אמר לו כל התורה כולה רע"ה פרשיות אינה פוטרת את הבית, פרשה אחת שבמזוזה פוטרת את הבית. אמר לו דברים אלו לא נצטוית עליהן ומלבך אתה בודאן, הדא הוא דכתיב (טו-א) ויקח קרח, אין ויקח אלא לשון פליגא, שלבו לקחו ע"ש. ובפירוש ידי משה (שם) כתוב שקרח אמר זאת למשה על דרך משל, דכך עדה שכולה קדושה אין צריכין לקדושה אחרת. והו שאמר (טו-ג) כל העדה כולם קדושים וגו', ואין אנו צריכים

האומר הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף, וכנגד זה האומר תהלה לדוד בכל יום ג' פעמים מובטח לו שהוא בן עולם הבא (ברכות ד:).

ויש לומר, דהנה כל דבר חדש שהאדם נהנה ממנה מעורר התפעלות ושמחה ברגשי בני אדם, ועל דרך שמצינו במתן תורה, ביום הזה באו מדבר סיני (שמות יט-א). וברש"י לא היה צריך לכתוב אלא ביום ההוא, מהו ביום הזה, שיהיה דברי תורה חדשים עליך כאילו היום ניתנו ע"כ. וכן נאמר (דברים כו-טו) היום הזה ה' אלקיך מצוך לעשות את החוקים האלה ואת המשפטים ושמרת ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך, וברש"י היום הזה, בכל יום יהיו בעיניך חדשים, כאילו בו ביום נצטוו עליהם ע"כ. ומסיים עלה הכתוב, אשר אז תשמור ותעשה אותם בכל לבבך ובכל נפשך.

וכמו כן דבר הבא לאדם רק מזמן לזמן, אז בבוא הדבר יש לו שמחה יתירה, כי אינו רגיל בו. ומברכין ברכת שהחיינו וקימנו והגיענו לזמן הזה על כל פרי שמתחדש משנה לשנה, ועל כל מצוה שבא רק מזמן לזמן, כי על זה מתעורר התפעלות בלב, ומרגיש שמחה יתירה, יותר משאר מצות שבאים לידו יום יום.

ועובדא ראיתי מהרה"ק מתולדות אהרן זצ"ל, כאשר אחי הרה"צ רבי שלמה זלמן זצ"ל נתחתן שם, רקד האדמו"ר מצוה טאנץ בהתלהבות עצומה, בניגון שהיה מנגן בימים נוראים על פיוט אין קצבה. ואצל בני משפחתנו היה זה ניגון חדש, וכאשר נערך סעודת שבע ברכות, התחיל אחד לומר באמצע הסעודה ניגון זה. וראיתי על צורתו שהדבר לא נוח לו, אך מחמת עדינותו לא הפסיקו באמצע. אבל כאשר רצה לחזור ולכפול לזמרו שנית, ביקש ממנו שלא יזמר אותו עוד. ואמר, כי יש ניגונים המיוחדים לימי חול, ויש ניגונים שקבעוהו לשבת, ויש ליום טוב, ויש ניגונים מיוחדים לעתים נעלים, כגון ימים נוראים וכדומה, ואינו מן הנכון לומר אותם בשאר זמנים, כי על ידי זה יחסר ההתרגשות כאשר יעמוד באותו זמן הנעלה ע"כ.

ובאמת אנו רואין כן בעינינו, אשר בימים נוראים יש פיוטים שונים שמעוררים מאד בני אדם, מחמת התחדשות הדברים שנאמרים רק פעם אחת בשנה. אבל המזמורים והפיוטים שנאמרים בכל יום, אם כי יתכן שהתוכן שבהם נעלים מאד, מכל מקום מחמת רגילותם חסר ההרגש והשמחה באמירתם.

ולאחרונה חדשים מקרוב באו, לומר 'נשמת' בכל יום לסגולה מיוחדת, אבל לאמיתו תיקונו זהו

קלקולו, שנאבד ההרגשה על ידי זה ביום שבת קודש, שקבעוהו ביום זה דייקא, להתעורר ביזמא דנשמתין ביתר שאת. וגם אם המצא תמצא כן באיזה ספר, היו הדברים נאמרים רק ליחידים במקרה שונים של הודאה בעת צרה, ואין זה נחלת הרבים. וכמו כן כהיום משוררים ומזמרים יום יום כל סוגי הניגונים שהיו מיוחדים רק לזמן ידוע. ושוררים שירי ל"ג בעומר יום יום כאילו עומדים במירון, ולכן בבוא הזמן המיועד פג כבר התעוררותו.

ועל כן הגם שיש להלל ולהודות לה' יום יום בפסוקי דזמרה, ובאמירת תהלה לדוד שלשה פעמים ביום. אבל יש מזמורים מיוחדים של מזמורי הלל שנתקנו רק לימים מיוחדים להודות על הנסים שאירעו באותן הימים, כדי לאומרים אז בהרגש ובשמחה ובהתפעלות הלב, אשר חובת אותו יום הוא להתעצם באמונת אלקי עולם שבידו לשנות טבע הבריאה. אבל המתרגל לומר הלל בכל יום, נאבד מהם ההרגש, והוי דיוטגמא ישנה, וכשמגיע היום שצריכין לאמרו ברגשי הלב, הוא מוציא הדברים בקרירות מחמת רגילותו, ומתהפך השבח לחירוף וגידוף ח"ו. [ועיין בגמרא (נדה לא): מפני שרגיל בה וקץ בה וכו' ע"ש].

*

ובזה היה נראה לבאר עוד כוונה בדברי רבי יוסי שאמר יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום. ולכאורה מי מנע אותו מלעשות כן, והוצרך להשתוקק שיהא חלקו מאותן בני אדם. גם ליישב קושיית הגמרא דהקורא הלל בכל יום הרי זה מחרף ומגדף. והוא בהקדם דברי הישמח משה (בסוף פתיחת הספר) לבאר המדרש (ויק"ר ח-ג) על הפסוק זה קרבן אהרן ובניו (ויקרא ו-ג), וזה לשונו, רבי יהודה אומר חביב קרבנם של נשיאים לפני הקב"ה כשירה שאמרו ישראל בים וכו'. רב נחמן אמר חביב קרבנם של נשיאים לפני הקב"ה כשני לוחות הברית וכו'. ורבנן אמרו חביב קרבנו של אהרן לפני הקב"ה כקרבנם של נשיאים, בקרבנם של נשיאים כתיב (במדבר ז-ז) זה קרבן נחשון וגו', וכאן כתיב זה קרבן אהרן ע"כ. וכתב בכוונת המדרש, כי באמת אין לך אדם בישראל שאין לו שעה שחושק לעשות רצון קונו ונותן לב לשוב. והנה אין חסידות כחסידות בתחלתו, רק אחר עבור שעה נתקרה וחזור לקדמותו. ועל זה התפלל דוד המלך ע"ה (תהלים מ-ט) למה אירא בימי רע עון עקבי יסובני, שאין העבודה חשובה וחביב אצלי כשעה ראשונה, אלא יש אצלי סוף.

אמנם בבני עליה כל שעה ושעה כשעה הראשונה, שבכל עת נדמה לו שעתה מתחיל לעבוד להשי"ת, ואין אצלו אמצע וסוף רק תמיד התחלה, ובכל פעם מתחיל לעבוד במדריגה יותר ויותר גבוה. וזהו דברי המדרש

ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר וכעצם השמים לטוהר [דהיינו רקיע], וכתיב (יחזקאל א-כו) כמראה אבן ספיר דמות כסא [ובכסא כתיב ספיר, אלמא רקיע כמראה כסא, ותכלת לים וים לרקיע] ע"כ. ואם כן התכלת בא להזכיר להאדם, הנסים של ים סוף, והקב"ה היושב על כסא הכבוד. אמנם אם יצבע קירות ביתו במראה תכלת, או ילבש בגד כולו תכלת, כדי להיות לו לזכרון לים ורקיע, ברבות היום לא ירגיש השינוי, הלא בני אדם לובשים בגדים בכמה צבעים, והוא לבוש בתכלת, ומחמת רגילותו לא יזכירנו התכלת דבר. אבל כאשר קושר פתילות בכנפי הבגד, שבולטים הציצית מהבגד, והבגד לבן והציצית לבנים, ורק בתוכו יש בולט פתיל תכלת, בליטה זו של שינוי יביאהו לזכרון התכלית.

וכמו כן מי שיש לו בית מלא ספרים מארבע קירות הבית, הוא מתרגל לזה, ואין בזה עוד זכרון. אבל כאשר פוגע על מזוזות ביתו פרשה קטנה של אחדות הבורא, שפרשה זו מפורדת לעצמה, רק פרשת הקריאת שמע, ומונחת במקום מיוחדת שאין שם שאר דברים, זה יביאנו לזכור התוכן שכתוב בה.

וממילא כן צריך להיות גם במנהיגי ישראל, בכל דור ודור היו בוחרים אדם מורם מהעם להיות הנשיא וריש גלותא. ולא רק משום שהוא גדול וחשוב ביחס לפשוטי העם, אלא כאשר נסתלקו רבותינו הקודמים, מרן הבעל שם טוב זי"ע, או תלמידו הרב המגיד הק' זי"ע, ונשארו בבית מדרשו תלמידיו אשר כל אחד מהם היה ברום המעלה בצדקותיו, אף על פי כן בחרו באחד מבני החבורה שיהיה להם למנהיג ולראש. הגם שהיו יכולים להשאיר חבורה יחד גם בלי רבי, מכל מקום הבינו שצריך להיות אחד בולט ביניהם, כדי שיוכלו ללמוד ולהתעלות יותר, כי אם לא יעמוד אחד בראש, הרגילות והחברותא שביניהם יביא אותם שלא ילמדו אחד ממעשי חבריו.

והנה קרח לשיטתו, שטלית תכלת אינה צריכה פתילות לציצית, ובית מלא ספרים אינה צריכה מזוזות על הפתח, כמו כן העדה כאשר כולם קדושים אינה צריכה למנהיג, ומדוע תתנשאו על קהל ה'. אבל דעת תורה שונה, כי רק כאשר יש דבר שבולט, ושונה ממה שמורגל אצל בני אדם, זה מעורר את האדם, וגם בגד שכולו תכלת צריכה לציצית, וגם בית מלא ספרים צריכה מזוזות, ולכן גם עדה שכולם קדושים צריכין למנהיג שיעמוד בראש, אשר ממנו ילמדו, ויהיה לנס לכלל סביבתו.

ובנוצר חסד (אבות ו-ב אחדות אות ח) כתוב, ולא יאספו שום אסיפה של מצוה אלא אצל איש שיש להם

דהשירה שבים היה חביב מאד לפי שהיה בתחלת כניסתן לקדושה, והיה בהתלהבות גדול עד שהודו מלאכי השרת אז על בריאת האדם שלא יפה קיטרגו באמרם מה אנוש כי תזכרנו. וכן לוחות הברית שזה התחלת קבלת התורה היה בחשקות גדול עד שהזהירה התורה שבכל יום יהיו בעיניך כחדשים. וכל קרבן נשיאים שהיא לחנוכת המזבח אחר הקמת המשכן היה בהתלהבות גדול בראותם כבוד ה' מלא את המשכן, והיה חנוכה הראשונה, ולכן היה חביב מאד כפי הדביקות והתלהבות שלהם. ובאו רבנן ואמרו שקרבן אהרן אף שהיה בכל יום פעמיים, חביב לפני השי"ת כקרבן נשיאים, שכן דרך בני עליה שכל שעה ושעה אצלם כשעה ראשונה ע"כ.

וכמו כן מצינו באהרן הכהן בהדלקת המנורה, ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה נרותיה, כאשר צוה ה' את משה (במדבר ח-ג). וברש"י להגיד שבחו של אהרן שלא שינה ע"כ. והכוונה דהנה ברמב"ן (שם) כתוב שאהרן היה המדליק המנורה כל ימיו, ואף על פי שהמצוה כשרה בבניו כמו שנאמר (שמות כו-כא) יערוך אותו אהרן ובניו, אבל היה הוא מזדרז במצוה הגדולה הזאת הרומזת לדבר עליון וסוד נשגב ע"כ. ואם כן יתכן שתהא שינוי בהתלהבות ושמחת העבודה ברבות הימים, וההדלקה של שנה האחרונה אחר שמדליק כבר ארבעים שנה, לא תהא באותה סוג עבודה שהיתה בהתחלת עבודת ההדלקה, על כן הודיע לנו הכתוב שבחו של אהרן שלא שינה, שעבודת יום האחרון היתה באותה דרגא של עבודת יום הראשון. [עיי' שמן ראש חלק יא במדבר קלד].

והנה אנשים גדולים כאלו היו יכולים לומר הלל בכל יום, כי כל יום אצלם היא עבודה חדשה כאילו היום ניתנו, ולא תחסר אצלם העבודה בשביל רוב רגילותם. ועל זה התאונן רבי יוסי ואמר, יהא חלקי מגומרי הלל בכל יום, מהצדיקים הללו שיכולים לגמור הלל בכל יום, ואין אצלם חירוף וגידוף מרוב רגילותם, והם בבחינת אהרן שלא שינה עבודתו ביום האחרון מעבודתו ביום הראשון.

*

ועל דרך זה הוא בכל דבר, בדרך כלל, הרגילות מבטל התשומת לב על אותו דבר, כיון שהוא רגיל בזה בכל עת ובכל שעה, ורק אם איזה דבר בולט ממנה אז תהא הבליטה ניכר. והנה טעם התכלת בציצית, אמרו (מנחות מג:) היה רבי מאיר אומר מה נשתנה תכלת מכל מיני צבעונין [שיחדו הקב"ה למצוה זו], מפני שהתכלת דומה לים [שנעשו בו נסים לישראל], וים דומה לרקיע, ורקיע לכסא הכבוד [ומכיר על ידי התכלת היושב על כסא, ועוד נאה לישראל שיהא דמות כסאו עליהם], שנאמר (שמות כד-י)

הכנעה ובושה ממנו על כל פנים מעט. כי קבלה מרבינו הקדוש אלימלך [מליזענסק] שכל אסיפה שאין שם ראש, הס"מ ימ"ש נעשה שם ראש עכ"ל. – ויש לכל אחד לקיים מאמרם (אבות א-ו) עשה לך רב, ופירש הרמב"ם אפילו לא יהיה ראוי להיות לך לרב, אבל שים אותו לרב וכו' ע"ש. ואמרו (שם א-ד) והוי מתאבק בעפר רגליהם, מורה על גודל ההכנעה להרב, והוי שותה בצמא את דבריהם ע"ש.

ובספה"ק היכל הברכה (פרשת ואתחנן) על הפסוק (ד-כח) ועבדתם שם אלהים מעשה ידי אדם, אשר לא יראון וגו', אמרו לי בחלום דלא כתיב אלהים אחרים חלילה חלילה, אלא מתרגמינן רברביא, והם ראשי הדור, רב ורבי ורבן. אשר בדורות שלפנינו היו ראשי הדור רואין מסוף עולם ועד סופו, ומדברין ברוח הקודש, ושומעין כרוזין של מעלה, והיה נפשם מלאים מזיו השכינה והשפיעו מאור הזה לכל בני דורם ולכל הדבקים בהם, כידוע כל זה ומפורסם. ובעקבות משיחא חוצפא יסגי, ועבדתם שם אלהים, ראשי הדור, מעשה ידי אדם, שהסכימו עליהם עדת ישראל שיהיו ראשי הדור, עץ החיים צדיק הדור, ואבן תלמיד חכם העוסק בתורה, רבנים ולומדים שהסכימו עליהם בני אדם. וזהו מעשה ידי אדם עץ ואבן, אשר לא יראון ברוח הקודש, ולא ישמעון כרוזין של מעלה ותורה מפי עליון, ולא יאכלון בזיו השכינה להשפיע מאורם אל הדור, ולא יריחון ריחא דלבושא, כפי הראוי שיהיה מדריגות אלו לראשי הדור להנהיג דורם בנחת ובקדושה. ואף על פי כן ובקשתם משם את ה' אלקיך ומצאת, גם אצל ראשי הדור כאלה, ובלבד אם תדרשנו בכל לבבך ובכל נפשך, בלב אמת דבוק באהבה עזה ובאחדות עם הצדיק יהיה לך תועלת גדול עכ"ל.

וי"ש להתבונן מפרשה זו גודל העונש של קרח ועדתו שפגעו בכבודן של חכמים, משה רבן, שנענשו במיתה, שרופין ובלועין ובמגפה, כי מורא רבן כמורא שמים, והמהרהר אחר רבו כאילו מהרהר אחר השכינה (סנהדרין קי).

*

הכתוב אומר, לא המתים יהללו י-ה ולא כל יורדי דומה, ואנחנו נברך י-ה מעתה ועד עולם (תהלים קטו-יז). ולכאורה יש בזה כפל הדבר במלות שונות, כי יורדי דומה, הם המתים היורדים לקבר שהוא מקום דממה ושתיקה. ויש לומר עוד דאיתא בגמרא (חגיגה ד) רב ביבי בר אבבי הוה שכיח גביה מלאך המות, אמר ליה [מלאך] לשלוחיה, זיל אייתי לי מרים מגדלא שיער נשייא [הרוג את מרים המקלעת שיער הנשים], אזל אייתי ליה מרים מגדלא דרדקי, אמר ליה אנא מרים מגדלא שיער נשייא אמרי לך,

אמר ליה אי הכי אהדרה, אמר ליה הואיל ואייתיתיה ליהוי למניינא וכו'. אמר ליה והכתיב (קהלת א-ד) דור הולך ודור בא. אמר דרעינא להו אנא עד דמלו להו לדרא והדר משלימנא ליה לדומה [איני מוסרין לשומר המתים ששמו דומה, אלא מתגלגלין עמי ושטין בעולם עד שיתמלאו שנותיו, והוא קרוי דור] ע"כ. הרי לנו כי יש שני סוגי מתים, חדא, המתים בזמנם שנמסרים תיכף למלאך שומר המתים ששמו דומה, והם נקראים 'יורדי דומה'. ויש נספה בלא משפט קודם זמנם, ומתגלגלות ושטות בעולם הזה עד שמתמלאות שנותיהן הקצובות להן, והם נקראים 'מתים' אבל אין הם יורדי דומה. ועל כן אמר שלא הי'מתים' יהללו י-ה, וגם לא כל 'יורדי דומה', ואנחנו נברך י-ה מעתה ועד עולם. [שוב הראוני כן במהרש"א שם].

ולענייננו יש לומר, דהנה במחלוקת קרח אמר משה, ואם בריאה יברא ה', ופצתה האדמה את פיה וגו', וירדו חיים שאולה, וידעתם כי נאצו האנשים האלה את ה' וגו', ותפתח הארץ את פיה ותבלע אותם וגו', וירדו הם וכל אשר להם חיים שאולה (טו-ל). ואיתא במדרש (במדב"ר יח-ט) חיים שאולה, יש אומרים חיים וקיימים עד עכשיו ע"כ. וכן הוא בגמרא (בבא בתרא עד) ששמעו לבלועי דקרח דהוו אמריין משה אמת ותורתו אמת. וכתב הרשב"ם שמעית דקאמרי, שהרי ירדו חיים שאולה ע"כ. והיינו שהם חיים, ומדברים כמו בני אדם חיים. [ועיין אריכות במגדים חדשים בפרשתנו שצד].

ובש"ל"ה בפרשתנו (בהג"ה ד"ה צא) כתב, דטעם שירדו חיים שאולה, שהקב"ה עשה זאת לטובתו כדי שתועיל לו התשובה, במה שמתודה משה אמת ותורתו אמת, ואילו היה מת ממש אז לא הועילה לו התשובה, כי אין תשובה אחר מיתה ע"כ. ונראה דגם אם מועיל להם תשובה, כיון שהם בחיים, אבל לזכות להלל ולהודות לה', זה לא יתכן אלא בעולם הגשמי הזה, שהרי בשמים גם מלאכי השרת יש שאין אומרים שירה אלא פעם אחת בעולם (חולין א:א). ועל כן שפיר אמר לא המתים יהללו י-ה, וגם לא כל 'יורדי דומה', היינו אלו שלא מתו אלא ירדו חיים שאולה כקרח ועדתו, הגם שנשארו בחיים, מכל מקום אין זוכין להלל י-ה, ועל כל פנים לא יהללו תמיד דלא עדיפי ממלאכים, רק אנחנו אלה פה בעולם הזה זוכין לברך י-ה מעתה ועד עולם, תמיד בכל עת ובכל שעה.

ושמעתי פעם מהגאון רבי שמואל וואזנער זצ"ל, בעל שבט הלוי, שמה שנאמר ולא כל יורדי דומה, היינו בימינו אלו שרבים בזקנותם יש להם מחלה אלטסהיימע"ר, שדעתם מטושטש ומפסיקין מלדבר, שהם יורדי דומה ל"ע, שיורדין לדממה ושתיקה, שהם גם כן כמתים, שאין יכולין להלל י-ה.

שבעל פה מה תהא עליה, אם כן כל המתעצל בהספדו של תלמיד חכם הוא כמורד בתורה שבעל פה ע"כ.

*

אך ראיתי הובא עוד טעם בזה (מספר תורת אהרן), דמציינו ביעקב כאשר נלקח ממנו בנו יוסף, ויקומו כל בניו וכל בנותיו לנחמו וימאן להתנחם (בראשית לז-לח). וברש"י אין אדם מקבל תנחומין על החי, וסבור שמת, שעל המת נגזרה גזירה שישתכח מן הלב, ולא על החי (ב"ר פד-כא) ע"כ. ובהיות שרצה ה' שלא תשתכח מישראל עונש החולקים על החכמים, ולא יהיה כקרח וכעדתו (ו-ז). ואם היו מתים בירדם שאולה היה משתכח זאת מישראל כי נגזרה גזירה על המת שישתכח מן הלב, על כן ירדו חיים שאולה, וחיים וקיימים עד עכשיו, שלא ישתכח מאתנו גודל עונש המחלוקת ע"כ. ופוק חזי דעם כל זה אין הדברים הללו לנגד עינינו בעוה"ר, וכמו שרימזו ובני קרח לא מתו (במדבר כו-יא).

ובפנים יפות בפרשתנו כתוב עוד בטעם שירדו חיים שאולה, דמיתה זו ראויה להם לפי מה שכתוב (ילקוט תשנב) בזאת תדעון, שכפרו בתורה שבעל פה שנקרא זאת, וכבר כתבנו דמה שאמרו חז"ל (שבת פח.). שכפה עליהם הר כגיגית, אם תקבלו את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם, דהיינו תורה שבעל פה. הרי שבעונש תורה שבעל פה היא קבורה בחיים. ונראה שזהו הענין שאמרו חז"ל (שם קה:). כל המתעצל בהספדו של חכם ראוי לקברו בחיים, שעיקר ההספד על מיתת תלמיד חכם הוא על התורה שבעל פה שהיה בו, אבל תורה שבכתב מונחת וכו', כדאיתא בקידושין (דף סו.) בהריגת סנהדרין בימי ינאי שנהפך למינות, דהוי ליה למימר תינח תורה שבכתב, תורה

סעודה שלישית

בצפון, רק על ידי שמסתיר ומצפין החטא הטמונה בזה, יכולים להכשילם לדבר עבירה.

וכמו כן קרח שהיה אדם גדול, לא היה בא לידי מעשה זו לחלוק על משה, אלא בשביל שפיתה אותו יצרו שכוונתו לשמים, שניטל מהם עבודת בית המקדש וניתנה רק לאהרן ולבניו, והם נפשם חשקה בעבודת קונם לעשותם בעצמם. והנה מעשיהן של רשעים הוי ערב, ומעשיהן של צדיקים בוקר (ב"ר ג-ח), ואמר להם משה, עתה עת שכרות לכם, אין אתם מבחינים מעשיכם, שאתם עושים מעשי רשע של ערב, ואתם חושבים שעושים מעשה צדיקים של בוקר. והבוקר הזה מסמא את עיניכם, שמצבע לכם החטא למצוה.

אמנם כבר דברנו בזה, דידועים דברי האלשיך הק' לבאר מה שנאמר בדוד (שמואל א כד-ה) ויך לב דוד אותו, על אשר כרת את כנף אשר לשאול. ויאמר לאנשיו חלילה לי וגו' לשלוח ידי בו כי משיח ה' הוא. דהנה זהו דרכו של היצר הרע לצבוע את המצוה לעבירה, וכן העבירה הוא צובע למצוה, ומסמא את עיני האדם מלראות הדבר לאמיתו. אמנם העצה לזה הוא שיתחיל לעשות מקצת מן המעשה ההוא, ואם הדבר ההוא הוי חטא, אז ירגיש בלבו חרטה על המעשה, וידע כי עבירה היא לפניו וימנע

ויקח קרח בן יצהר בן קהת בן לוי ודתן ואבירים וגו' (טו-א). וברש"י לקח את עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה וכו' ע"כ. – ולהלן בפרשה, וידבר אל קרח ואל כל עדתו לאמור 'בוקר' ויודע ה' וגו', קחו לכם מחתות וגו', ושימו עליהן קטורת לפני ה' 'מחר' (טו-ה). וכבר דקדק ברש"י למה דחה אותם עד מחר בבוקר.

ונראה דהנה כחו של היצר הרע גדול מאד לפתות בני אדם לחטא, את נורא ואנא בישראל (קידושין פא.), ומניח אומות העולם ומתגרה בשונאיהם של ישראל, ובתלמידי חכמים יותר מכולם (סוכה נב.). אמנם לאנשי מעלה אי אפשר לו לפתותם למרות את פי ה', כי לא ישמעו לו, רק מצבע להם הדבר שאין בזה חטא בכגון דא, ולפעמים מראה להם את הדבר כאילו יש בזה עשיית מצוה. וכמו שפירש מרן הבעל שם טוב זי"ע שוחט משום מאי חייב, משום צובע (שבת עה.), דקאי על היצר הרע שוחט דעלמא, שנברא לתפקיד זה לפתות האדם לחטוא, אבל חיובו הוא לעתיד משום שמצבע החטא למצוה, ואם לא זה לא היו עוברין על רצונו של מקום. ובתולדות יעקב יוסף (פרשת שופטים) כתב בשם מורו, לפרש בדרך מליצה, קדשים קלים שחיתתן בכל מקום בעזרה (ובחים נה.), שהמוני עם ישראל קדושים שהם קלים יוכל לשוחטן בכל מקום. אבל קדשי קדשים, הם אנשי המעלה, שחיתתן

אבל יש לומר דיש עוד מקום ההבחנה, והוא, לראות מי ומי ההולכים עמו יחד במעשה זו. ואם אנשי רשע עומדים עמו יחד במעשיו, הרי זה לסימן כי לא טוב הוא, ומרשעים יצא רשע, כי הם אין לבם בוער לעבודת ה' בחשק וזריזות. והרי כאן דתן ואבירים עומדים יחד בעצה זו, והם רשעים גמורים מנעוריהם, שאמר להם משה עוד במצרים, רשע למה תכה רעך (שמות ב-ג), והם הותירו מן המן (שמו"ר א-ט), ומזה היה לו לקרח להבחין כי עצת יצר הרע יש בזה. וזהו שהתחיל הפרשה, 'ויקח קרח', שלקח את עצמו, בחשק וזריזות, 'ודתן ואבירים', הם גם כן מצטרפים עמו בחשק ההוא, מזה היה צריך להתבונן לסוג אחר מלצאת לריב עם משה.

*

והנה דתן ואבירים אמרו, אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאותנו, ותתן לנו נחלת שדה וכרם, העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה (טו-יד). ויש להבין למה דייקו לומר העיני האנשים ההם תנקר, שאין לו קשר להענין. ונראה דאיתא בגמרא (יומא עד:), המאכילך מן במדבר למען ענותך (דברים ח-ט), אינו דומה מי שרואה ואוכל למי שאינו רואה ואוכל [אכילת המן טועם טעם כל המינים ואינו רואה אלא מן]. אמר רב יוסף מכאן רמז לסומין שאוכלין ואין שבעין. אמר אביי הלכך מאן דאית ליה סעודתא, לא ליכלה אלא ביממא. אמר רבי זירא מאי קרא, טוב מראה עינים מהלך נפש (קהלת ו-ט). אמר ריש לקיש טוב מראה עינים באשה יותר מגופו של מעשה, שנאמר טוב מראה עינים מהלך נפש ע"כ.

והיינו שהגם שנתן להם ה' לחם מן השמים, שיכולין לטעום בו כל הטעמים, רצה להרגילם על לא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם (במדבר טו-ט), שלא להשביע העין מדברים גשמיים. ועל זה התאוננו, ונפשנו קצה בלחם הקלקל (שם כא-ה), כי עי"ן בגימטריא ק"ל, ושני פעמים עי"ן הוא קלק"ל, ואמרו כי נפשם קצה בלחם כזה שאינו משביע העינים. וזהו שאמרו דתן ואבירים, אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש הביאותנו, ותתן לנו נחלת שדה וכרם, שיש בהם הרבה סוגי פירות ומאכלים שונים בטעמם ומראיתם, אלא אנו נמצאים במדבר ארץ לא זרועה, אשר אין כל, בלתי אל המן עינינו, והמן כזרע גד הוא (שם יא-ה), אין שביעת עינים בהמאכלים, אלא יום ולילה זרע גד, כדי שלא נוכל ליהנות מראיית העינים, העיני האנשים ההם תנקר לא נעלה. – וזהו מוסר השכל על הימים הללו של ימי הקיץ, להזהר על שמירת עינים, ולא להמשך על שביעת עינים מאיסור. ■

מלעשותו. וכן היה בדוד המלך ע"ה שהסתפק בדעתו אם מותר לו להרוג את שאול שהוא רודף, והבא להרגך השכם להרגו, על כן קרע כנף מעילו לפגוע בו, וכאשר ראה אשר ויך לב דוד על המעשה שעשה, ידע כי חטא היא ומנע עצמו מלהורגו עכ"ד.

ולכן אמר להם משה, 'בוקר' ויודע ה' את אשר לו, ושימו עליהן קטורת לפני ה' 'מחר', שהיום יכינו הכל כדי להיות להם מוכן המחנות והקטורת להקריבם מחר, ובודאי שאחר התחלתם ירגישו חרטה בלבבם, ויכירו כי אין במעשיהם מצוה רק עון פלילי. [עיין שמן ראש חלק יא בפרשתנו שנד].

ועל דרך זה מצינו גם בחטא העגל, כאשר טעו ישראל לעשות ממוצע ביניהם לאלקיהם, ואהרן ראה שאי אפשר למנעם, ויאמר חג לה' 'מחר' (שמות לב-ה), דחה אותם גם כן על יום מחר, בכונתו לשמים, שאחר שיתחילו לעשות חלק ממעשיהם, יתקיים בהם ויך לב דוד, ויתעוררו כי אין מעשיהם רצויה. [עיין שמן ראש ח"א השלם פ' תרומה תח].

*

והנה יש עוד עצה להבחין אם הדבר שהוא חושב לעשות היא עצת יצר הרע, דמבואר בערבי נחל (פ' שלח דרוש א' ד"ה נסיון א') כי יש סימן להכיר איזה צד בא מיצר טוב ואיזה צד בא מיצר הרע, והוא כי היצר הרע מחמת שסחורתו רעה לכן מסית בכל כחו עד שעושה חשק רב, מה שאין כן היצר טוב. וממה שרואה החשק וההתלהבות להדבר, מזה יבין שהוא עצת היצר, כי לקיום המצות מצד היצר טוב אינו חושק בו רק מעט ע"כ. ועל דרך זה היה לו לקרח להבחין ממעשיו, שיש לו זריזות וחשק כל כך לדבר ההוא, כי זהו מעצת יצר הרע. והנה מצינו ביעקב, וישא יעקב רגליו וילך ארצה בני קדם (בראשית כט-א). וברש"י משנתבשר בשורה טובה שהובטח בשמירה, נשא לבו את רגליו ונעשה קל ללכת (ב"ר ע"ח) ע"כ. וזהו שאמר הכתוב גם על קרח, ויקח קרח בן יצהר, שלקח את עצמו, שלבו נשא את כל מהותו בחשק וזריזות, ומזה היה לו להבחין כי לא טוב מעשיו בזה.

אך יש לומר כי עצה זו מועלת רק לאנשים פשוטים, שבדרך כלל אין לבם בוער לעבודת קונם בחשק. אבל אנשי מעלה אינם יכולים להבחין בזה, כי הם מוכנים ועומדים תמיד לעשות רצון ה' בזריזות, ולכן קרח וחמשים ומאתים נשיאי עדה, לא הרגישו בזה שהיצר הרע מצבע להם חטא למצוה.